

Иван Студен

В У К

Први чин

Л И Ц А

ВУК, отац књижевног језика и правописа једног малог народа на југу Европе. Самоуки чобанин и борац против пет-вековног феудалног ropcтвa. Сведок пред Европом о свему ономе о чему је Леополд Ранке покушао да говори у књизи: „Die serbische Revolution“, такође по његовом казивању.

Вођ културне реформације која почиње од усмене народне књижевности а постаје духовни покрет — и много је више него то.

Човек за кога кажу да је сам учинио оно што би десет светских академика радило тридесет година.

МИЛОШ, кнез Србије после слома револуције 1813-те.

ИГРИЋ, **СЛУГЕ НИЈЕ ВАЖНО КОЈЕ**, **СТРАЖАРИ**, **НАРОД**.

У немем присуству:

МНОГА ЛИЦА.

У епизодама **ТАКОЂЕ**.

На пламеном фону трагичног епилога задављене сељаачке револуције 1813. креће се огромна силуета хромог Вука, са штаком и шутом. Ови равномерни удари шуле о камени плочник бечких периферија, све више се издвајају, увећавају. И док се у једном смислу Вукова фигура креће, он сам стоји непомичан.

ВУК (у царствујушчој Вијени)

По
в е
с а

Сад кад се у Вожд наш, Ђорђе Петровић, заплака ка' дијете и пође стрминама свијета сам и немоћан, што мени једноме, што обудовелој и опустелој земљи чињети? . . .

Истина је, ја те први пут видим, лијепи и просвећени свијете, ал' зашто дјеца умиру у Јадру да кандила горе у Бечу!?

„ . . . Којим језиком зборим“? Та ја воопште и не зборим: Лелекам! Л е л е к а м! . . . Тијем риједом у нас, у Србији, свако име, па и царско, кору хљеба и рођење можеш . . . опсовати . . .

„ . . . Чему и зашто“, питам се и ја. Море бити, и ма одговора!

. . . Ма оставите, молим вас! Откуд лијеп језик! Са тијем ријечима ја Бога псујем, оца, мајку, живот, сјеме у утроби, небо, сунце, звијезде и судњи трен. Крв, крв псујем, јефтину, србовску, кад се љева, крв под грлом — вијековма . . .

А може се, може се и . . . пјевати . . . И, пјева се! Пјева! . . . „КАКО“! О Боже мој! Љепше но игдје на свијету, ето, тако се у нас пјева.

А што наши учени не говоре тако, а што ћу им? Ја нијесам учен. Ми раја, вако! . . . Не, никакових књига писанијех на овоме мом језику нема — но сваки је човјек код нас своја пјесма и своја књига, па се приповједа и пјева сам! . . . А ето, тако, уз гусле, слијепи ил' убоги, што сабље не могу, па ријечи воде о свијем. Народ и' рани и поји до зоре, ноћиште им простире, па све тако уз огањ поју док зима јаши бријег, а кад сунце . . . а они уз дрво сједну, а народ и дјеца око њи', па сатима се не помичу. Има у њи' збора у памети ка' и пијеска у ријечи.

. . . Свих вијекова грбавијех у нас тако. Видим, у вас и боље је. Но се не може, може! Ми грудима тамо — бријег 'вамо! . . .

Некако зимогрожљиво повлачи се и скупља у себе.

А што сад знадјем чињети!? Чињаше се, чињаше, и сабљом и душом, па залуда је! залуда! . . . Ни Бога у срцу, на срца у Косову . . . Душман — душману, а не своме! а прво своме мораш душман бити, потребовало је! О, мека душо, најсуровија! Сад опет и опет на колац, Србију, и врани очи истури, па мучи, и тугуј, и гуслај, и пој . . . А

можда ће слобода у срцу тамновати док у ријечи не оживи? Вазда се она у ријечи пресели. И не може нико бити слободан док му слобода из душе не дође, а онда ласно — и из мача ће... Васцијело и мораш горјети, на коњу, у срцу свакоме! Ја ћу те скупити! Копаћу те из дубина манастирских, очију слијепачких, буна вјечитих! А да хоћу, како не бих! Просићу те и молити у свакога, ка' да муку скупљам и јад вјечит.

Обраћа нам се.

Дајте ми, браћо, своје ријечи; очиваде, себоједи, ајдучине! Дајте ми све ријечи које знате, па да говор начинимо таки каки у нас и јес': радосни, гргољави ка' потоци, срдиги, грки ка' пелена; псовачки, зуб за зуб; Срб ка' срп! Очи, ка' челика бијеш! Душа, ка' дјевојчин увојак.

По
в
е
ља

Изникне одасвуд говорно, језичко и поетско благо. Као вихор заструји, као звезда распрсне се: слепи, убоги, кљастии, живи и мртви, јунаци војводе, себри, на кочеве набијени, у оковима сужњи И МИ. Сви говоримо своје речи — биране и небирани, грке и лепе, срдите и смеоне... У њима „мјесећ кара звјезду...“, „мајка заклинџе Марка...“ а соколу је без крила свога: „као браћу једном без другога“.

ГОВОРИМО:

'АЈДУК... НОЖ... ЗВИЈЕЗДА... ТИЦА... ЈАРАМ...
ОКО... ОКОВИ... ОКОВАН... УЗОР... УЗОРИЛО...
СТРАХ... СТРАХИЊА...

НАБИЈЕНИ НА КОЧЕВЕ (започињу попевку)

Оо! ооо! оооо! ооооо!
Оооооооооооооооооооо!

Чини нам се да у овај глас, као какав слепац у једну жицу, на кочевима набијени, у оковима сужњи, уткивају боје мелоса и трепераве боје свога неба.

Човек, као пас окован синциром око врата, пада на колена пред песмом

ЧОВЕК КАО ПАС ОКОВАН СИНЦИРОМ ОКО ВРАТА
(који пада на колена пред песмом)

... 'ЕМ ТИ ЖИВОТ!.. 'ЕМ ТИ СУНЦЕ!.. 'ЕМ ТИ
СЈЕМЕ КРВАВО!.. 'ЕМ ТИ СУДЊИ ДАН!.. 'ЕМ ТЕ ЗЕМЉО!..
'ЕМ ТЕ БОЖЕ!.. ЕМ!.. ТЕ!.. ЕМ!..

Псовка му се загуши у грлу. Рамена му се затресу од плача. Хор на кочеве набијених умире...

ВУК (пред мртвима)

... А ето, пријатељу мој и господине, гледам и' тако по в а с дан, кад у Ландштрасе зазвони на божју недељу; Одоздо, пси и' живе изели колико су могли скочити, одозго, колац и душа што још се бори очима... Па дођу тако и омоле га и воштаницу пред њим живим ужегну: „О Боже милостиви, ако си, смилуј се и душу узимај“!.. Четири вијека и још увјек Европи зид смо грудима. Па почем онда то Европа не смије знати!?

По
ве
ља

Ви сте царски службеник, а не цар!.. Моћни се грле са моћнима. Ми смо живи узидани у тај свијет. Европа, велите, сада радије слуша Штрауса: „An s ch e n e b l a u e r D o n a u!.. Мој народ не постоји!?

Срдито.

Е па, ако за њих не постоји, ЗА МЕНЕ ПОСТОЈИ И УВЈЕК ЋЕ ПОСТОЈАТИ... И доказаћу!..

Мртвима.

ДОКАЗАЋУ!..

Милошев конак, Србија.

МИЛОШ

Завера!?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

Да, Господару! Тако каже владика.

МИЛОШ

В л а д и к а ! . . А против кога завера?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

Против царства.

МИЛОШ

„Против царства!“ Мени иза леђа! Будале!

После нервозне паузе.

Ђ о р ђ е ?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

МИЛОШ

Откуда о н?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

Није он — но његови: Сима и Јаков!

МИЛОШ

Сима и Јаков су у Бечу!?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

Они су у Бечу, али је њихов власник већ кренуо овамо.

МИЛОШ

К о?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ (1)

Не знам, господару! Владика ми није рекао.

МИЛОШ (разбесни се и почне га шибати по лицу)

Не знам, ђубре! Владика ти није рекао! А шта онда знаш?

Шта онда знаш?

СЛУГА (заклањајући се од удараца)

Знам коме иде гласник!

МИЛОШ (наједном застане, разнежи се).

Знаш, велиш? Е, па синко, а што ћутиш, болан? Зар кнезу своме ћутиш? Греота је.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Не ћутим, но...

МИЛОШ

Но си се уплашио, будало? 'Оди, 'оди!..

Награђује га.

Не жалим ја. Има Кнез, има за све вас. А КО ОЋЕ ГЛАСНИКА?

По
ве
ља

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Предсједатељ Народне канцеларије, војвода Петар
Молер.

МИЛОШ (страшно, сурово измахне.)

О Н ! ?

СЛУГА (престрашено пада на колена)

И капетан Радић!

МИЛОШ

Она протува што се смуца по Београду? Та ко, значи. Мени иза леђа? Против царевине! Е, па, за памтићеш ме, Петре!

Слузи.

Вребајте гласника!

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Разумем.

МИЛОШ

Чекај!... И шта још рече владика?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Ништа више не рече, господару!

МИЛОШ

Ништа више не рече... Тако, значи!..

Слузи.

Иди!

Музика.

Игрић и слуге (није важно које) заустављају Вука на земунском прелазу. Сумњичаво га проматрају.

ИГРИЋ

А, куда ћеш ти, 'роми?

ВУК

А, ето, идем да ову торбу напуним ријечима.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Чим е!?

ВУК

Смех.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-2

А, да ниси ти, онако. .?

ВУК

Нијесам, но тиме се бавим.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-1

Зар се људи и тиме баве?

ВУК

Баве се.

Смех.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-2

Па добро, кад напуниш торбу, шта ћеш с ријечи-
ма, а?

ВУК

Што и горобија с горским биљем: грке са гркима,
умилне са умилнима а чудотворне са чудотворнима. Сва-
ку ћу ријеч на своје мјесто ставити.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-2

Па добро, кад свака ријеч дође на своје мјесто, што
ће онда бити?

ВУК

Е, кад свака ријеч дође на своје мјесто!..
Што ће онда бити...?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈЕ (смејући се)

А што ћемо још о таквој залудници мислити!

По
в
е
љ
а

ВУК

А, ја, ето, о томе мислим.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ-2

Пустите овога луда. Тај ни за Господара ни за царину ни по чем није!

ЕЈ, ЉУДИ! Можеш ићи! Разумеш ли?

По
в
е
ља

ВУК

Разумијем: могу ићи.

И док за њим допире смех и подругивање:

„Еј, луди! Пази да ти не испадну ријечи! Што ћеш онда!...“

на другој страни наједном зине, страховито му се укаже, у очи се зарије, у осећањима затутњи страشان приказ: војвода Петар Молер и капетан Радић стоје на Калимегдану, задављени, налики раширене птице. Главе су им напред, у конопцима уврнутим раклама, очи непомичне, отворене, руке раширене и сасвим уназад забачене...

ВУК (се са ужасом тргне и несвесно почне узмицати. Застао је. Скида капу и прекрсти се.)

... А ето, дошао сам, браћо да ви кажем... Ја сам гласник кога очекујете!.. И, час је већ који држите! И, небо је у које гледате!.. Од главе трне црв у нама, и све к'о из шупље јабуке изилази и уз кичму се пење вијек. Умире душа, но смрт јој не загрчи траг што горобичја ка' кошута по вр'овима. Осмјели вам се пјесма, па одлута гдје човјек није. Па смијешно ил' чудно: у врзама вам очи, а у бескраји жеђ!.. Па сте ми тако, домовино моја, лијепи, и страшни, и грозни, и срњи!.. И није цвијет придављена душа, нити се с тијем може соба каквог сутрашњег дана окитити — ал' из погледа оно што утече: мушко вам чедо рођено, врани вам коњи срдити, остре вам сабље не истргнуће, што златним ковчама кују пјесме сљепачке, ромноћу, мучно скупити и у очи вам донијети ка' лијек — јер сам, ето, убоги ЈА, они кога чекате да донесе вијест... О ЧЕМУ!?.. О ЧЕМУ!?..

Одлази леђима унатраг, загледан у страшну слику. Бежи.

МИЛОШ (испред Игрића и слугу није важно којих)

ИГРИЋ

Нигде га нема, господару.

МИЛОШ (шетајући бесно, застао је Игрићу иза леђа)

Нема га? Нема! Ја сам те са вешала скинуо, ја ћу те на њих и попети!

ИГРИЋ

Можеш, господару, у твојој вољи, али ми иза леђа не залази!..

Одскочи нагло као опечен и исправи се лицем према Милошу, а рука му нервозно полети кубури.

МИЛОШ (на чији знак изникну стражари и устреме се на Игрића)

Псет о! Зар сам ти ја исто што и други?

ИГРИЋ

Ниси, ал' ти знаш, човек ми је за леђима к'о јастреб у мозак.

МИЛОШ (смирено)

Убили га?

ИГРИЋ

Кога?

МИЛОШ

Јастреба?

ИГРИЋ

Уби.

МИЛОШ

А владик у?

ИГРИЋ (ћути)

МИЛОШ (уноси му се у лице)

А владик у, убили?

По
ве
ља

ИГРИЋ

Не.

МИЛОШ

А зашто, болам, синко? Владика нам је свима иза леђа — ПОГЛЕДАЈ!

Показује руком Игрићу иза леђа.

По
ве
ља

ИГРИЋ (сулудо, као на опругама одскочи. У округу, трагао је пиштољ и опалио у празан простор.)

С м е х.

ИГРИЋ (без речи враћа кубуру за појас и остаје некако укочен и смркнут.)

МИЛОШ (једним гестом растерује све присутне)

... И ти би, значи, синко, убио владикау?

ИГРИЋ (ћути)

МИЛОШ

Убио би владикау!?

ИГРИЋ

Убио.

МИЛОШ

Па онда га уби!

Прекрсти се.

И нека ти Бог буде на помоћи, синко!

ИГРИЋ

Јеси ли ти то наредио?

МИЛОШ

Не! Ти си то рекао, синко, па то и учини!

Тихо појање. Пламенови свећа. Олтар. Једна бела трака по средини, у ваздуху.

Слуге није важно које (1 и 2), застале су у страху. Игрић прилази сам са пиштољем у руци.

„... Ти си то рекао, синко, па то и учини!.. Ти си то рекао, синко, па то и учини!..“

ИГРИЋ

Помоли се, владику, за моју душу, за Милошеву, за Радичеву!.. За твоју!..

Не знам зашто то чиним — но ти мрзим већ и лице, зато што га морам убити. Мрзим те зато што си издао Молера!.. А није ни за то, но баш, — што имаш лице!.. А није ни за то, но баш — што ме је жеља да те убијем — ил' да ме убијеш... Кнез, ено тамо, моли се, а мене посла... Прљава ствар! Није то за ваше руке!? Ти не хтеде Молера својим рукама... но га предаде Милошу, а Милош га не хтеде својим рукама... но га предаде — паши... Ви само туђим рукама... а што не би мало својим?... што не би својим?... И нигде ничег и ништа!.. Само јастреб у мозак! Јастреб у мозак!..

По
ве
ља

СЛУГЕ НИЈЕ ВАЖНО КОЈЕ (1 и 2)

ПАЗИ!

Слика Молера и Радича расветли се, као да јурне напред.

ПУЦАЊ!

МИЛОШ (потпуно сам, на коленима)

Оче наш, иж' јеси, на небеси, да сјати сја имја твоја, да придет царствије твоје, да будет воља твоја...

ВУК (из Беча)

Ма какав да си, убила те мајка, ал' ваљда земља зна зашто те је родила...

МИЛОШ (у Србији)

Како на небеси, тако и на земљи. Хлеб наш насушни даж' нам днес...

ВУК (из Беча. Поклони се.)

Пресветли Кнеже! Чувствујем да зарад отечества и имена вашег које ће се спомињати докле је вијека...

МИЛОШ (у Србији)

И не остављаји нас во искушенија, но избави нас...

Још једном само нисам молио, а и њега ћу.

Клекне.

Ваше пресвијетло величанство, Царе! Не знам зашто човјеку ноге задрхте кад се усуди да пред тобом... Моја је молба малена као и... Видим, језик ми се увртио и зној ме... Смијешан сам ти у овим ритамима, знам. Па што ћу? Моја је молба малена као и... За вашу моћ и силу коју имате... Ваша свјетлост ће разумјети! О, бескрајно вам понизно х в а л а, у име цијелог... у име...

Застао је. Усправља се разочарано.

... Ваша свјетлост „не може ништа учинити“?... Р а з у м ј е м!.. Р а з у м ј е м!..

Повлачећи се леђима унатраг и клањајући се непрестано дубоко.

Бескрајно понизно х в а л а вашој царској свјетлости... на њеној...

... У име... У име...

Застаје немоћно. Руке му клону, опусти се. На ивици стола самује огроман свежањ рукописа „Рјечника“. Интермецо. Прилази. Додирује га... расклапа...

Нијесам их морао само сакупити, но их морам и сузама...

Потече тихо девојачко певање и шапат хорова.
Обредна игра високо у фону:

„Куд одите? Шта тражите?“

„Ле, Љељо, ле!.. Ле, Љељо, ле!..“

ШАПАТ

Срб!.. Србаљ!.. Србија!.. Србијански!.. С р ц е!.. Ср-
дан!.. Инат!.. Име!.. Икад!.. Икако!..

ВУК (у афекту)

П а д о б р о! П р о с ј а к с а м и у с в а к о г а
— п р о с и м!.. ЕВО! ВИДИТЕ, И РАЗУМИЈТЕ!.. П Р О -
С И М И М О Л И М. . .

Тешко, погружено, суморно, он се поново пре-
савија до земље.

По
ве
ља

ВУК (из Беча, поново се поклони)

Пресветли Кнеже! Чувствујем да зарад отечества и имена вашег које ће се спомињати...

МИЛОШ (у Србији, застао је с молитвом)

Колико?

ВУК (из Беча)

Две 'иљаде.

МИЛОШ (у Србији)

Зашта?

ВУК (из Беча)

За рјечник.

МИЛОШ (слузи није важно којем -3)

Реци — даћу!

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ -3 (прибележава)

А када?

МИЛОШ (устајући)

Ко је тебе овластио да питаш — к а д а?

Пљесне рукама. Чибугџија, кавецџија, приносе...
Милош седа за послужење. И док он срче кафу...

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ 4 (стаје између Кнеза и Вука, развија пергамент, обраћа се Вуку, чита.

Ваша настојенија у милости су нам и у вољи нашој. Имамо част известити вас да ће... Обећавамо... известити вас... да ће... У нашој милости известити вас... Обећавамо... да ће... У нашој милости... имамо част...

ВУК (сам)

За кога ријечи!?. О, кол'ко је прагова у туђини! Колика т у ђ и н а!.. И туђин туђину, и туђин својему...

Узима некакво писмо испред себе:

„... Ми купујемо ужирене свиње и рогату марву — а што ће нам р и ј е ч и!?.

Згужва га и баци.

Још једном само нисам молио, а и њега ћу.

Клекне.

Ваше пресвијетло величанство, Царе! Не знам зашто човјеку ноге задрхте кад се усуди да пред тобом... Моја је молба малена као и... Видим, језик ми се увртио и зној ме... Смијешан сам ти у овим ритима, знам. Па што ћу? Моја је молба малена као и... За вашу моћ и силу коју имате... Ваша свјетлост ће разумјети! О, бескрајно вам понизно х в а л а, у име цијелог... у име...

Застао је. Усправља се разочарано.

... Ваша свјетлост „не може ништа учинити“?... Р а з у м ј е м!... Р а з у м ј е м!...

Повлачећи се леђима унатраг и клањајући се непрестано дубоко.

Бескрајно понизно х в а л а вашој царској свјетлости... на њеној...

... У име... У име...

Застаје немоћно. Руке му клону, опусти се. На ивици стола самује огроман свежањ рукописа „Рјечника“. Интермецо. Прилази. Додирује га... расклапа...

Нијесам их морао само сакупити, но их морам и сузама...

Потече тихо девојачко певање и шапат хорова. Обредна игра високо у фону:

„Куд одите? Шта тражите?

Ле, Љељо, ле!... Ле, Љељо, ле!...“

ШАПАТ

Срб!... Србаљ!... Србија!... Србијански!... С р ц е!... Срдан!... Инат!... Име!... Икад!... Икако!...

ВУК (у афекту)

П а д о б р о! П р о с ј а к с а м * и у с в а к о г а — п р о с и м!... ЕВО! ВИДИТЕ, И РАЗУМИЈТЕ!... П Р О С И М И М О Л И М... .

Тешко, погружено, суморно, он се поново пре-савија до земље.

По
ве
ља

Страшан топот коњских копита све ближе. Кораци. Вика. Милош, мрачан, замишљен, скочио је. Тројица оружника, сурових орловских погледа, упадају. Они доносе главу мучки убијеног вође првог српског устанка, Карађорђа, који је хтео опет да подигне свој народ, и све народе на Балкану, против ропства.

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 5.

По
в е
љ а

ЕВО!

Одлазе.

МИЛОШ (прилази, устукне)

З а ш т о м у н е з а т в о р и т е о ч и , п р о к л е т н и ц и ! ?

ВУК (из Беча, Милошу)

Ако в и т о н е б у д е т е х т ј е л и р а з у м и ј е т и , о н д а ј а н е з н а м в и ш е ш т о ћ у ч и н и т и ! . .

МИЛОШ (у Србији, глави)

З а ш т о м у н е з а т в о р и ш е о ч и ! . .

ВУК (Милошу)

Штo кoлeнo кoлeнy устимa прeдaдe, тo сy нaм шкoлe и библjoтeкe и унивeрситeти и с в е штo имaмo! . .

МИЛОШ (глави)

Штo ми сe рукe! . . Штo ногe! . . Онaј прaмeн. . . Зaр никaд прeд тoбoм!? . . А мoгao бих ти глaву нoгaмa! . . Мoгao бих тe. . . Бoжe мe прoсти! . .

ВУК (Милошу)

Обeзјeзичeни и рaстурeни! сaмo јoш у р и ј e ч и м a а живи! . . Пa и т o нaм хoћe узeти! . . .

МИЛОШ (глави)

„ . . . Тaкo, знaчи, Милошe. . . “ Е, ПA, ТAКO, ВOЖДE! Т A К O ! . . Свeт сe нe дeли нa прaвeднe и нeпрaвeднe - вeћ нa живe и мртвe. Чoвeкy трeбa мaлo, мaлo! . . И вишe вoли својe „мaлo“, нeгo твојe „мнoгo“! Нeћeмo вишe зa хaјдучимa - и нe трeбaш нaм. Зaмeтнyлo сe и зaи-

мало и говече и амбар! И трговац и паор 'леб једу а не славу са Мишара! И добро је без „вођа“ и без „Делиграда“! То што умемо, то и имамо!... Не ломи будала руком раст, но паметни ц р в !.. А што немамо, за т в о ј у г л а в у добићемо. Па кад већ морамо главама плаћати, боље т в о ј о м, но нашим!

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4. (на рукама носи, као послужење, печат и акт. Застаје бојажљиво.

... За ц а р а !

МИЛОШ

Дај!

Ставља печат. Слуга није важно који — 4. и даље стоји. Још би да дода нешто.

МИЛОШ

Што је?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Онај Вук...

МИЛОШ

Који Вук?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Онај... опет...

МИЛОШ

Сваком вуку јагње подај!

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Разумем.

Клања се.

МИЛОШ

А САД, П О Ш А Љ И !

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Вуку, за речи?

По
ве
ља

МИЛОШ

Б у д а л о ! Каквом В у к у ? Којем В у к у ? — СУЛТА-
НУ, ГЛАВУ, НА ДАР ОД КЊАЗА! Разумеш ли?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Разумем.

МИЛОШ (упртим прстом, зауставља свога слугу)

По
в
с
а

„Као доказ наше превелике љубави за цара!“ Је л’ пише?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Пише.

МИЛОШ

И да никад Србија „устајати неће“?

СЛУГА НИЈЕ ВАЖНО КОЈИ — 4.

Пише!

МИЛОШ

Е па, нека. Нека пише! И д и.

Сцена трне.

ВУК (сам)

Нема више никог на свијету у ког нијесам молио,
пред киме се нијесам. . . Па само леђа да су, о, кол’ко би бо-
љела, а што је с образом? Научник ил’ п р о с ј а к, све
једно ми је.

У ужасном наступу главобоље:

Смрачи ми се! С у л у д и! . . . Мрије! . . . Чекићају ли-
ваде у очима! . . . Крава муче. Вешала ми свијет! . . . И вјечно
Дрина смртоходи! И вјечно Лозница перо у крв умаче, и
вјечно Бандула чатмару из пепела диже! . . . И сваког оног
коме слобода у срцу станује, ако никако другачије, — в и,
с а м и, с в о ј и м р у к а м а ! . . . Јер дрво свијено опет
се земљи повија, а не сунцу и возрасту својему.

Заноси се. . .

О боже ме сачувај умријети сада! . . . А б в! . . . А б в! . . .
А б в г д љ ! . . .

ХОРОВИ

АВВ!

Закораче.

АВВ!

Закораче.

А Б В Г Д Ђ!

МАРИЈА ТИРКЕ (појава)

То сам опет ја, ваша обична Марија. Знате већ: судове перем, децу негујем, Теодору у радњи помажем ... Али, ја р а з у м и ј е м! .

Прекидају је хорови.

ХОРОВИ

АВВ! ... АВВ! ... АВВГДЂ! ...

МАРИЈА

Не питајте како сам убедила Теодора. Важно је да је наш рјечник најзад откупљен! Још једно ваше дело у коме сте нас сакупили живе свуда по свијету! ... Зато, немојте - мени рећи „хвала“, н е ! Већ ја в а м а ! Уиме цијелог рода! ... Ваша о б и ч н а М а р и ј а !

Маријин лик се губи. Девојке у снежно белим хаљинама заиграју древну јадарску обредну игру.

ДЕВОЈКЕ

... Куд одите, што тражите?

Ле Љеља - ле! . Ле, Љеља - ле! . .

СВИ ХОРОВИ (говоре речи из Вуковог Рјечника)

„Срб! ... Србаљ! ... Србија! ... Србијански! ... С р ц е! .
Срдан! . И н а т! . . И м е! . . И к а д! . . И к а к о! . .“

МИТРОПОЛИТ (и остали угледни грађани с њим)

Ко је њ е м у, тршићком сељаку, дао право да учи народ језику?

По
в
љ

ВУК (усправља се)

Ја мислим, господо, да народ и не треба учити језику - већ да језик треба учити о д н а р о д а!...

Митрополит и учјоњи граждани сербски — Ба-
ЦАЈУ РЈЕЧНИК У ВАТРУ.

МИТРОПОЛИТ

По
ве
ља

Кол страшна дјела твоја, во мношествује сили твоје-
ја солжут тебја врази твоји!...

УЧЈОНИ ГРАЖДАНИ СЕРБСКИ

А м и н ! . . .

ВУК (пада у очајање пред ватром)

... Б о ж е м о ј ! Смилуј ми се!... Правдо људска,
има ли те?.. Браћо! Браћо моја!.. не дајте, не дајте
им изгорјети!.. Ту су... све ваше змије и све тигре!.. Сви
кладенци и све стазе! Све конопље и вирови' и кудељке уз
огњишта, и све руке око ватри!.. Све кољевке, јечменице,
ланишта, појишта... Све шаруље, све вргуље, сви долови,
сва зоришта, сви пијетли, пловчад, пилад... АЈ!... АЈ!...
АЈ!...

Пламенови ватре букну на лицима свих! Обуј-
ме нас. Све се узњиха и усталаса!... Све речи
и сав говор који је са хиљадугодишњих обала
покренуо Вук, ПОТЕЧЕ НАМ ИЗ ГРУДИ, ХА-
ОТИЧНО, ГРЧЕВИТО! А потом опет монотono
одјекују речи митрополитове.

МИТРОПОЛИТ

... Јако исчезает дим, да исчезнут, јако тајет воск от
лица огња... тако да погибнут г р е ш н и ц и от лица
Божијево!...

УЧЈОНИ ГРАЖДАНИ СЕРБСКИ (разни које-ко)

А м и н ! . . .

ВУК

*

Ено ни т у г о в а н к а изгори! З д р а в и ц а,
п ј е с м а, јеванђеље!.. Ено, коло вргоше!.. Ено смјеха
с лица!.. Ено ј а г њ е т а ! Ено о б л а к а !... Ено ми
о ц а у к у њ и !... ЛОЗНИЦЕ ВАМ!...

... Р а л о , с и ј е н о ! . . . к р а в а у п о љу ! . . .
НЕ ДАЈТЕ!.. НЕ ДАЈТЕ!..

Пламенови поново букну. Све се узњиха и ус-
таласа. СВЕ РЕЧИ СТАНУ ГОРЕТИ !... А по-
том нам се учини да се у муклој тишини Вуков
мушки плач ломи о неки далеки зид.

ВУК (тихо, ојађено)

Ај, Србијо! Моја Србијо!.. Моја н е д а ћ о !.. Ај...

(Крај првог дела)